

<https://helda.helsinki.fi>

Sensuuri, kielletyt aiheet ja tieteellinen julkaiseminen Kiinassa

Airaksinen, Tiina H.

2020-04-17

Airaksinen , T H 2020 , ' Sensuuri, kielletyt aiheet ja tieteellinen julkaiseminen Kiinassa ' ,
Tieteessä tapahtuu , Vuosikerta. 38 , Nro 2 , Sivut 3-11 .

<http://hdl.handle.net/10138/321762>

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

SENSUURI, KIELLETYT AIHEET JA TIETEELLINEN JULKAISEMINEN KIINASSA

TIINA H. AIRAKSINEN

Kiinan perustuslaki vuodelta 1982 takaa kaikille kansalaisille yhtäläisen sanan-, mielipiteen- ja julkaisuvapauden. Kansalaisvapauksia säätelevät kuitenkin lait ja asetukset, joilla rajoitetaan myös tieteellistä julkaisuvapautta maan turvallisuuteen ja yleiseen järjestykseen vedoten. Artikkelissa tarkastellaan ensin sensuurin käsitettä ja sen toteutumista Kiinassa ja erityisesti internetissä. Kiinassa on useita kiellettyjä tutkimusaiheita, ja valtio on pyrkinyt kontrolloimaan myös näihin sensitiivisiin aiheisiin liittyvää tutkimusta ja niiden julkaisua. Miten sensuuri vaikuttaa Kiinaan liittyvään tieteelliseen julkaisutoimintaan ja kiinalaisten tutkijoiden tutkimusvapauteen?

Kiinalainen sensuuri voidaan jakaa pääpiirteittäin kolmeen osaan: sisällön sensurointiin, tekniseen sensurointiin ja internetin turvallisuuden valvontaan. Sisällönhallinta pitää sisällään kirjallisen ja/tai kuvallisen materiaalin kontrollin eli eräänlaisen tutkijan tai tekstin kirjoittajan itsensensuurin. Kiinassa tutkijan itsensensuuri saattaa kohdistua esimerkiksi niin sanottuihin kiellettyihin aiheisiin. Tietotekninen hallinta pitää sisällään julkaistun sisällön tai informaation konkreettisen sensuroinnin jo olemassa olevia julkaisuja sensuroimalla tai rakentamalla teknisiä ratkaisuja, jotka estävät ei-toivottujen materiaalien julkaisun. Sensuuriprosessia tukemaan Kiina on säätänyt lakien ja muiden määräysten muodossa laajan joukon rajoituksia internetin ja sosiaalisen median käytölle. Näin ollen kolmas osa sensuuria on sisällön ja tekniikan välisen jaotetun ulkopuolelle jäävä internetin turvallisuuden valvonta.¹ Turvallisuusviranomaiset eli keskuhallintotasolla poliisia johtava yleisen turvallisuuden ministeriö ja valtion turvallisuuden ministeriö kontrolloivat tätä lähinnä internetin sisältöön kohdistuvaa valvontaa. Siihen osallistuvien viranomaisten määrä tai toiminnan laajuutta on mahdoton määritellä, koska Kiina ei julkaise tietoja. Kiinassa valtiollisten rakenteiden ja instituutioiden rinnalla toimii kommunistinen puolue, joka myös eri tavoin valvoo hallintoa ja maan kansalaisia.

Tänä päivänä sensuuri keskittyy erityisesti internetin valvontaan, sillä Kiinan hallinto ymmärtää internetin eräänlaisena paikkana, johon voidaan varastoida informaatiota. Sen lisäksi se nähdään ennen kaikkea tieteellis-teknisen ja sen myötä taloudellisen kehityksen välineenä. Taloudellisen vaurauden ja kehityksen jatkuvuuden varmistaminen onkin listalla ensimmäisenä, kun perustellaan internetin kontrollin tärkeyttä. Seuraavaksi tärkeimpinä internetin tehtävinä ovat valtion turvallisuuden ja yhteiskuntarauhan sekä valtion suvereniteetin turvaaminen. Viimeisenä internetin funktiona on kiinalaisten mukaan ihmisten perustressien turvaaminen, mikä voi käytännössä tarkoittaa mitä vaan.²

Samalla kun Kiinan valtio rajoittaa kansalaistensa pääsyä internetiin ja sosiaaliseen mediaan, se pyrkii sensuroimaan kaikkia Kiinassa ja Kiinasta julkaistuja materiaaleja ja sosiaalisessa mediassa käytyjä keskusteluja. Internetin käyttäjiä on maassa noin 770 miljoonaa. On arvioitu että vuonna 2018 noin 600 miljoonaa kiinalaista käytti sosiaalista mediaa. Määrä on melkein neljännes koko maailman käyttäjistä, joten kiinalaisella sensuurilla on valtava merkitys.³ Tieteellistä julkaisemista määrittelevät yleisemmät sensuurilait, jotka rajoittavat julkaisemista internetissä, yleisemmin sähköisessä mediassa ja painetuissa tiedejulkaisuissa. Tieteellinen julkaiseminen on siis vain yksi osa julkaisujen kontrollointia ja sensurointia Kiinassa, ja siksi sitä täytyy tarkastella osana valtion laajempaa sensuuripoliittikkaa. Kiinan tieteellisen ja ei-tieteellisen julkaisutoiminnan sensuuri tulee ymmärtää osana yksipuoluejohtoisen valtion politiikkaa, sen tuottamaa poliittista retoriikkaa ja lainsäädäntöä.

Kiinalaisen sensuurin historiaa

Valtion ja kommunistisen puolueen ylläpitämä sensuurijärjestelmä nojautuu Kiinan perinteisiin kungfutselaisiin arvoihin. Noin 500 eaa. eläneen Kungfutsen mukaan yhteiskunnallisen tasapainon ylläpitäminen edellyttää kansalaisilta järjestyksen, hierarkian ja esivallan kunnioitusta. Konservatiivisen luonteensa vuoksi kungfutselaisuus pönkittää kulloinkin vallassa olevan hallintojärjestelmän poliittista ja yhteiskunnallista harmoniaa sekä korostaa uskollisuutta erityisesti hallitsijaa kohtaan. Kungfutselaisuuteen perustuva sensuuri on ollut osa dynastista hallintoa vuosisatojen ajan. Sensoraatti oli dynastisen Kiinan (ennen vuotta 1912) korkein valvova organisaatio, joka keisarin ”silminä ja korvina” seurasi valtionhallinnon toimintaa.

Kungfutselaisen valtionfilosofian mukaan valtio tarvitsee menestyäkseen vahvan johdon ja vakaan yhteiskunnan. Kansalaisilla on yhteiskunnallisia velvollisuuksia, joiden toteutusta valvotaan valtion taholta. Dynastisessa Kiinassa sensori valvoi esimerkiksi julkaisujen ja yleisemmin painotuotteiden sisältöä, ja myöhemmin seuranta koh-

1 Pen America -raportti (2018), *Forbidden Feeds: Government Controls on Social Media in China*, s. 4.

2 Pen America -raportti (2018), *passim*.

3 Kiinan sosiaalisen median sensuurista lisää myös *Freedom on the Net 2018* -raportissa. <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2018/china>

distui sähköiseen mediaan eli radion ja television seurantaan. Sisällönvalvonta on 2000-luvulla siirtynyt erityisesti internetiin. Sinällään poliittinen, sosiaalinen ja kulttuurinen valvonta on kuulunut aina kiinalaiseen yhteiskuntaan.⁴

Viimeisten vuosikymmenten aikana kommunistisen Kiinan tieteellisen tutkimuksen ja tutkijoiden sensurointiin ovat vaikuttaneet vahvasti valtion poliittiset tapahtumat. Sortavia ja väkivaltaisia toimia kohdistettiin järjestelmällisesti kiinalaiseen tiedeyhteisöön erityisesti 1960- ja 1970-luvulla suuren kulttuurivallankumouksen aikana. Kumous oli suunnattu vastavallankumoukselliseksi julistettua älymystöä vastaan: tutkijoita kritisoitiin, häväistiin ja rangaistiin julkisesti sekä heidät pakotettiin kritisoimaan itseään ja kollegoitaa. Kommunismista puolue perusti maaseudulle työleirejä ja uudelleen koulutuskeskuksia, joihin lähetettiin kymmeniä tuhansia tutkijoita, yliopisto-opettajia ja -opiskelijoita tekemään maataloustöitä köyhien maanviljelijöiden kanssa ja ”oppimaan oikeaa sosialistista ajattelutapaa”. Useat tiedeyhteisöt lakkautettiin ja tiedelehtien julkaiseminen lopetettiin. Kokonaiset tiedeinstituutit siirrettiin maaseudulle ja suurin osa yliopistoista ja kouluista suljettiin vuosiksi. Reilun vuosikymmenen ajan Kiinassa ei koulutettu tutkijoita tai opettajia ja jo olemassa olevien tiedeyhteisöjen kansainväliset kontaktit katkaistiin. Puolue valvoi kulttuurivallankumouksen aikana että ”oikea tieteellinen tutkimus” oli käytännönläheistä, joten sen tuli liittyä maatalouden tai teollisuuden kehittämiseen.⁵

Kaiken tutkimuksen piti palvella massojen eli työväestön ja maatyöläisten poliittisia tarpeita. Kiinan tiedeyhteisöjen ja tutkimuksen asemaa pyrittiin palauttamaan vasta 1970-luvun lopulla. Tuolloin Mao Zedong (1893–1976) oli kuollut ja uusi johtaja Deng Xiaoping (1904–97) oli aloittanut ”neljän modernisaation” -poliittisen ohjelman, jossa tieteellisellä tutkimuksella oli merkit-

tävä tehtävä. Kulttuurivallankumouksen aikana Kiinassa surmattiin arviolta 800 000–2 miljoonaa ihmistä ja on kiistatonta, että kumous tuhosi yhden sukupolven verran Kiinan tutkijoita ja heidän tuottamaansa tieteellistä tutkimusta. Tosin 1980-luku ei juurikaan vapauttanut kiinalaista tutkimusta, sillä tuolloin perustettujen Neuvostoliiton mallin mukaisten tutkimusinstituuttien johto, rahoitus ja tutkimustehtävät määrättiin keskushallinnon tai paikallisen hallinnon toimesta. Tutkijat ja heidän tutkimusprojektinsa toteuttivat kuuliaisesti valtion yleistä tutkimuspolitiikkaa, jota määrittelivät lähinnä taloudelliset tavoitteet.⁶

Tiedemaailman kuohunta jatkui 1990-luvulla. Yliopisto-opiskelijoiden ja -opettajien aloittama mielenosoitusten sarja kulminoitui viimein Tiananmenin aukion demokratialiikkeeseen ja sen väkivaltaiseen tukahduttamiseen kesäkuussa 1989. On arvioitu, että armeija surmasi tapahtumien aikana tuhansia mielenosoittajia. Jälkiselvittelyssä tiedeyhteisön jäseniä pidätettiin mielivaltaisesti tai vangittiin määräämättömiksi ajoiksi. Pelätesään valtion toimia monet kiinalaiset tutkijat pakenivat Hong Kongin kautta Yhdysvaltoihin, Eurooppaan ja Australiaan. Maanpaossa olleessaan he ovat kirjoittaneet, usein pseudonyymien turvin, Tiananmenin aukion tapahtumista. Useat vuoden 1989 tapahtumista artikkeleita tai kirjoja julkaisseet ulkomaiset Kiina-tutkijat eivät ole enää saaneet viisumia Kiinaan. Tapahtumien jälkeen valtio aloitti isänmaallisuuskasvatuksen kampanjan, jossa patriotismista eli isänmaanrakkaudesta tuli Kiinan koulu- ja yliopistojärjestelmän opetussuunnitelman perusta. Isänmaanrakkaus-kampanja myös määritteli rajoja maassa julkaistavalle tutkimustyölle ja aktivoi kiellettyjen tutkimusaiheiden listan, johon 1990-luvulta lähtien ovat kuuluneet Tiananmenin tapahtumia kuvaavat tutkimukset ja aiheet, jotka liittyivät esimerkiksi demokratiaan, protestointiin, vaaleihin tai puolueisiin.⁷

Vuonna 2015 joukko ulkomailla opiskelevia kiinalaisia kirjoitti avoimen kirjeen kanssaopiskelijoilleen Kiinassa. Iskevästi otsikoidun tekstin ”Tiananmenin aukion verilöylyn 26. muistovuon-

4 Brook, Timothy (2005), *The Chinese State in Ming Society*, s. 118–136; Kou Yubo, Semaan Bryan, Nardi Bonnie (2017), *A Confucian Look at Internet Censorship in China*, kirjassa Bernhaupt R., Dalvi G., Joshi A., K. Balkrishan D., O'Neill J., Winckler M. (toim.), *Human-Computer Interaction – INTERACT 2017*.

5 Chai, Trong R. (1981), *The Chinese Academy of Sciences in the Cultural Revolution: A Test of the ”Red and Expert” Concept*. *The Journal of Politics* 43, no. 4, s. 1215–1229.

6 Song, Lijun (2009), *The Effect of the Cultural Revolution on Educational Homogeneity in Urban China*, s. 257–270.

7 He, Rowena Xiaoping (2017), *The 1989 Tiananmen Movement and Its Aftermath*, s. 1–34.

na – voin kirje opiskelija-kollegoille manner-Kiinassa” tarkoituksena oli kertoa todenmukaisempi kuva tapahtumista.⁸ Kiinan valtion omistaman *Global Times* -sanomalehden julkaisema vastine tiivistä valtion virallisen tulkinna: ”[...] kiinalainen yhteiskunta on päässyt konsensukseen siitä, ettei vuoden 1989 tapahtumista keskustella [...]”.⁹ Vapaata keskustelua Tiananmenin aukion vuoden 1989 tapahtumista ei voida vielääkään käydä ja aiheeseen liittyvät artikkelit sensuroidaan säännönmukaisesti Kiinassa käytössä olevista tietokannoista.

Sensuuri tänään

Kiellettyjen ja sensuroitujen tutkimusaiheiden esilletuloon liittyi vahvasti internetin käyttö, joka alkoi Kiinan akateemisten tukijoiden keskuudessa 1980-luvun lopulla. Vuonna 1987 lähetetty ensimmäinen sähköposti liitti viestinsä mukaan Kiinan koko maailmaan. Muutama vuosi sen jälkeen maa sai ensimmäisen internet-liittymän ja sen käyttöön liittyvä ensimmäinen sensuurilaki säädettiin jo vuonna 1996. Sen jälkeen kaikkien IPS-osoitteiden tuli olla valtion hyväksymiä. Samaan aikaan rakenteilla oli jo internetin käyttöön liittyvä laajempi sensuurijärjestelmä. Tuolloin suunniteltiin niin kutsuttu Kiinan suuri palomuri (*Great Firewall*) eli serveri, joka estää pääsyn hallituksen mielestä epämieluisille ulkomaalaisille verkkosivustoille.

Palomuri on Kiinan yleisen turvallisuuden ministeriön vastuulla, joten ulkomaiseen materiaaliin kohdistuva sensuuri tapahtuu sen päätösten toimesta. Tällä hetkellä sensuroituja sosiaalisen median sivustoja ja sovelluksia ovat esimerkiksi Facebook, Twitter, Snapchat, Instagram, Youtube, Pinterest, Flickr, Skype ja Tinder. Hakukoneista joko osittain tai kokonaan sensuroituja ovat Google ja Yahoo. Viestisovelluksista kiellettyjä ovat muiden muassa Facebook Messenger, Whatsapp ja Telegram. Suorista verkkolähetys sivustoista (niin sanotuista striimaussivustoista) ja sovelluksista suljettuja ovat YouTube, Netfli ja Snapchat. Uutis-

ja informaationsivustoista kiellettyjä ovat *New York Times*, *The Economist*, CNN, BBC, Bloomberg, *Wall Street Journal*, Reuters ja Wikipedia (englanninkielinen). Sähköposteista Gmailin käyttö on kiellettyä ja pilvipalveluista kiellettyjen listalla ovat Dropbox, Google Drive ja Google Docs. Googlen käyttö estettiin viimein kokonaan vuonna 2014. Palomuri estää myös sovelluksien latauksen, osan VPN-yhteyksistä, sähköpostit ja pikaviestit. Kultainen suojakilpi -järjestelmä (*Golden Shield*) taas seuloo ja vartioi erityisesti maan sisäistä tiedonvälitystä. Sisäiset rajoitukset kohdistuvat teksteihin, jotka voisivat kyseenalaistaa tai uhata kommunistipuolueen asemaa tai kannustaa järjestäytyneeseen kansalaistoimintaan.¹⁰

Palomuri- ja suojakilpijärjestelmillä on selvä ero, sillä palomuri on rakennettu lähinnä propagandatarkoitukseen, kun taas suojakilpi toimii yleisenä turvajärjestelmänä. 2000-luvun alussa Kiinan maakuntiin perustettiin ensimmäiset internetin poliisiryhmit valvomaan netin käyttöä, ja internetin valvonta itsessään työllistää kymmeniä miljoonia kiinalaisia. Yksityisten verkkosivujen kieltoa ovat vahvistaneet operaatiot, joiden aikana verkkosivuja suljettiin tai niille pääseminen estettiin. Varovaisen arvion mukaan Kiinan valtio on estänyt pääsyn yli 500 000 verkkosivustolle. Viimeisten vuosien aikana Kiinan hallinto on säätänyt lakien ja määräysten muodossa joukon uusia rajoituksia internetin vapaalle käytölle. Yhteisiä vaatimuksia säätelylle on useita: sisältöä julkaisevien tahojen tulee olla rekisteröityjä, itsesensuuria tulee korostaa ja Kiinan tulee pystyä kontrolloimaan internetsivustojen sisältöjä. Monet näistä rajoituksista antavat Kiinan hallitukselle entistä paremmat mahdollisuudet puuttua valtion näkökulmasta haitallisen materiaalin julkaisemiseen. Yleisesti käytetty perustelu sensuuritoimille on ollut pornografian julkaisemisen vastainen taistelu.¹¹

Nettisivurajoitusten takia maan tärkeimmät palveluntarjoajat ovat kiinalaisia, kuten hakubotti Baidu, sosiaalinen verkosto Renren, internetportaali Tencent, verkkokauppayritys Alibaba

8 Chinachange.org (2015), On the 26th Anniversary of Tian'anmen Massacre – an Open Letter to Fellow Students in Mainland China.

9 *Global Times* (2015), Hostile forces target younger generation.

10 Yksi päivitetystä sivustoista, joka listaa Kiinassa suljettuja sivustoja: <https://www.travelchinacheaper.com/index-blocked-websites-in-china>.

11 Shih, Jocelyn (2016), *Internet Censorship: The Double-Edged Sword of the Chinese Communist Party*.

ja mikroblogi Sina Weibo, joka on Twitter-tyylinen ja Kiinan suosituin mikroblogipalvelu. Weibon käyttäjän tulee kirjautua omalla nimellä palvelun nettisivuille. Weibon viesti voi olla pituudeltaan 2 000 merkkiä ja sen avulla voidaan julkaista myös kuvia tai videoita. Alustariippumaton pikaviestisovellus Wechat on taas luotu helpottamaan sensuurin valvontaa. Näiden molempien sovellusten avulla on luotu kontrolloitavissa olevat verkkoalueet, joissa kiinalaiset voivat keskustella, käyttää lukuisia pankkipalveluita tai vaikkapa tilata taksin. Weibo- ja Wechat-keskusteluita muokataan ja sensuroidaan viranomaisten toimesta jatkuvasti.

Kiinalla on keskus- ja aluehallinnossa useita sensuuria valvovia organisaatioita ja yksi tärkeimmistä Kiinan kommunistisen puolueen keskuskomitean propaganda osasto (*Communist Party's Central Propaganda Department*). Koko maan sensuuripolitiikkaa toteuttaa enenemässä määrin Kiinan kyber(avaruus)hallinnon virasto (*Cyberspace Administration of China*). Kyberhallinnon viraston entisen johtajan Lu Wein mukaan ”Internet on kuin auto. Jos sillä ei ole jarruja – voit kuvitella minkälainen lopputulos on, kun auto pääsee moottoritielle. Ja vaikka auto olisi kuinka kehittynyt, se tarvitsee jarrut.” Tämä esimerkki kuvaa hyvin Kiinan suhtautumista internettiin, joka tarvitsee tiukan kurin. Lun käyttämissä kielikuvissa vapaus ja järjestys ovat kuin kaksoissisaret, joiden tulee elää yhdessä. Vuonna 2014 perustetun Kiinan kyberhallinnon viraston tehtävänä on internetin sisällön hallinnan lisäksi taata yleinen kyberturvallisuus. Se on toiminnastaan vastuullinen suoraan maan presidentti Xi Jinpingille, joten virastolla on tehtävässään lähes rajaton valta.¹² Kiinan kyberturvallisuuden strategia koostuu neljästä pääteemasta 1) internetin sisällön hallinta ja ”positiivisen energian” luominen internetiin, 2) yleisen kyberturvallisuuden takaaminen sisältäen tärkeiden tietoinfrastruktuurien suojelu, 3) Kiinan oman ja itsenäisen teknisen alustan luomisen laitteille ja ohjelmille, jotka kontrolloivat internetiä Kiinassa, sekä 4) Kiinan kansainvälisen roolin lisäämi-

nen internetin rakentamisessa, hallinnassa ja toiminnassa. Strategian lopullisena päämääränä on kehittää Kiinasta kybersupervalta. Suunnitelma on henkilöitynyt nykyiseen presidenttiin Xi Jinpingiin ja hänen toimiinsa oman valtansa ja kommunistisen puolueen vallan vahvistamiseksi. ”Positiivisen energian” internet-retoriikalla pyritään siihen, että negatiivisiin epäkohtiin takertumisen sijaan kansalaisilta halutaan positiivista internet-keskustelua, joka liittyy esimerkiksi presidentin valtakauden jatkamiseen tai kansallisten urheilumenestysten juhlistamiseen. Ehkä tärkein osa ”positiivinen energia”-kampanjaa on rivien välistä luettava vaatimus siitä, että valtiota kohtaan ei saa esittää kritiikkiä.¹³

Palomuurilla ja vuonna 2017 annetun kyberturvallisuuslailla on suora, sensuroiva ja sortava vaikutus tieteelliseen vapauteen. Kiinan internetin palomuri on jo vuosia estänyt kiinalaisia tutkijoita hankkimasta vapaasti tietoa ulkomaisista julkaisuista tai tutkimusprojekteista. VPN-yhteyksien sulkeminen vaikeuttaa yhtäältä kiinalaisten yhteydenpitoa Kiinan ulkopuolelle ja toisaalta se hankaloittaa ulkomaisten akateemista Kiinaan liittyvää tiedonhakua. Kiina käyttää merkittäviä resursseja informaation rajaamiseen ja valvomiseen, joten on kiistatonta, että kiinalaisten tutkijoiden tutkimus- ja kehitystyö on vaikeutunut. Tieteellisten julkaisujen sensurointi muodostaa oman kategoriansa, minkä avulla puolue kontrolloi erityisesti Kiinassa ja Kiinasta tehtyä tutkimusta. Sensurointi on yksi tapa, jolla kommunistinen Kiina pyrkii vaikuttamaan siitä muodostettavaan julkiseen kuvaan.

Lainsäädäntö ja kielletyt aiheet

Kiinan perustuslaki (vuodelta 1982) seuraa kansalaisten vapauksiin liittyen pääpiirteissään kansainvälistä ihmisoikeusjulistusta. Sen mukaan kansalaisten vapauksiin kuuluu sananvapaus, julkaisuvapaus, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus ja oikeus osoittaa mieltään.¹⁴ Lakiin myöhemmin

12 Laskai, Lorand (2017), *Nailing Jello to a Wall*, kirjassa Golley Jane, Linda Jaivin ja Luigi Tomba (toim.), *Control*, s. 194–209; Schmitt, Aarne (2017), *Suuren palomuurin tuolla puolen: Kiinan kyberulottuvuuden informaation turvallistaminen*, pro gradu -tutkielma.

13 Xi Jinpingin kyberstrategiasta tarkemmin, Kania Elsa, Samm Sacks, Paul Triolo ja Graham Webster (2017), *China's Strategic Thinking on Building Power in Cyberspace, A Top Party Journal's Timely Explanation* Translated, 25.9.2017.

14 Kiinan perustuslaki (1982), <http://en.people.cn/constitution/constitution.html>

tehdyt lisäykset kumoavat kuitenkin alkuperäisen lain. Nämä myöhemmin lisätyt ennakkorajoitukset muodostavat Kiinan sensuurin lainsäädännöllisen rungon, ja niillä on erityinen vaikutus kaikkien julkaisemiseen. Lakien mukaan informaation, uutisten ja tutkimustulosten julkaisemista pystytään seuraamaan, kontrolloimaan ja rajoittamaan. Ennakkorajoitukset kohdistuvat julkaisemiseen eri tavoin ja periaatteessa kaikkien tieteelliseen tai ei-tieteelliseen julkaisemiseen tarvitaan jonkun Kiinan hallinto-organisaation lupa. Poliittinen sensuuri liittyy kommunistisen puolueen oikeuteen valvoa ja tarkistaa julkaistava materiaali ennen sen julkaisemista. Puolue pystyy myös estämään sille sopimattomien, myös tieteellisten, materiaalien julkaisun. Psykologinen sensuuri kohdistuu rankaisevaan toimintaan, jolloin esimerkiksi kiinalaiset toisinajattelijat tai kielletyistä aiheista tutkimusta tekevät tieteilijät hiljennetään rangaistuksella uhkaamalla. Tämän takia ja varoituksena muille myös julkaisemiseen liittyvät oikeudenkäynnit ovat julkisia ja usein ne televisioidaan. Tarvittaessa sensurointiin käytetään tietoteknisiä keinoja, joiden avulla suljetaan ja poistetaan kielletyt materiaalit. Lopputuloksena on, että Kiinan perustuslaki rajoittaa sananvapautta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden varjolla. Sananvapaus tulkitaankin usein poliittiseksi välineeksi kritisoida viranomaisia.¹⁵

Kiinan perustuslaissa artikkelit 35 ja 51 eivät määrittele sananvapauden rajoitteita niin kuin useammassa muussa maassa, vaan artikloissa määritellään, mikä on kansalaisen tai yksilön tasolla sallittua. Ennakkorajoitukset määrittelevät siis kiinalaisen sananvapauden rajat. Internetissä ja sosiaalisessa mediassa kiellettyjä yhteiskunnallisen keskustelun aiheita ovat esimerkiksi Kiinan lait ja asetukset, sosialistinen järjestelmä, maan kansallinen etu, kansalaisten oikeudet edut, yleinen järjestys, moraali ja autenttinen informaatio.¹⁶ Samat lait pätevät myös kaikkien tieteelliseen kirjoittamiseen ja julkaisemiseen. Sensuuriin liittyvä lainsäädäntö on tarkoituksellisesti epämääräinen ja jättää lain tulkitsijalle laajat valtuudet ymmärtää ja

soveltaa lakia tarpeen mukaan. Julkaisulakeja tulkitaan aina tapauskohtaisesti ja usein tilanteeseen reagoidaan *ad hoc* -periaatteella, jolloin lain tulkinta jää tapauksesta päättävälle viranomaiselle. Laki ei ole siis yhdenmukainen kaikille.

Kiinan hallinto on määritellyt sisällöt, joiden julkaiseminen on esimerkiksi internetissä kiellettyä ja rikollista. Näitä sisältöjä ovat:

a) Kiinan perustuslain, muiden lakien tai hallinnollisten asetusten vastainen sisältö; lisäksi sisältö, joka b) yllyttää valtion hallintoa tai sen sosialistista järjestelmää vastaan; c) vahingoittaa valtion valtaa tai kansallista yhtenäisyyttä; d) lietsoo etnistä vihamielisyyttä tai rotusyrjintää, häiritsee etnistä yhtenäisyyttä; e) levittää vahingollisia juoruja tai vahingoittaa kansallista järjestystä; f) edistää vanhakantaisia uskomuksia eli esimerkiksi levittää sopimatonta sisältöä, kuten pornografiaa, tai kannustaa uhkapelaamaan; kannustaa väkivaltaan, murhaan tai terroritekoihin; yllyttää muita rikkomaan lakeja; g) loukkaa tai halventaa julkisesti muita; h) vahingoittaa valtion mainetta tai intressejä; i) sisältää lain tai asetusten kieltämää materiaalia.¹⁷

Kiellettyjen aiheiden, sisältöjen ja kuvien lisäksi Kiinan hallinnon julkaisusensuuri on kohdistunut myös eräisiin sanoihin, sanontoihin ja analogioihin. Vuoden 2018 alussa Kiinan presidentin virkakausten määrältä poistettiin rajoitukset ja käytännössä Xi Jinping voi jatkaa johdossa rajoittamattomasti. Xin presidenttikausi -keskustelun aikaan mediassa kiellettiin muiden muassa termit ja sanaparit ”minun keisarin”, ”henkilökultti”, ”lain uudistus”, ”olla eri mieltä”, ”maastamuutto” ja ”kyvytön hallitsija”.¹⁸ Populaariin ja tieteelliseen sensuuriin oli perinteisesti kiellettyjen aiheiden, kuten poliittisen organisoitumisen ja aktiivisuuden, lisäksi sisällytetty nyt uusi tema: presidentistä tai hänen kaudestaan keskusteleminen on kiellettyä. Kiinassa ei tulla lukemaan presidenttiä kritisoivia tutkimusartikkeleita, sillä tieteellistä vapautta rajoittaa myös yleinen median sensuuri. Dynastisessa valtiossa ja nyky-Kiinassa

15 Congressional-Executive Commission on China, <https://www.cecc.gov/prior-restraints#PoliticalPriorRestrains>

16 Congressional-Executive Commission on China, <https://www.cecc.gov/prior-restraints#PoliticalPriorRestrains>

17 Liang Bin ja Lu Hong (2010), *Internet Development, Censorship and Cyber Crimes in China*, s. 106.

18 *China Digital Times* (2018), <https://chinadigitaltimes.net/2018/02/sensitive-words-emperor-xi-jinping-ascend-throne/>

akateemisten tutkijoiden ja opettajien toimintaa on perinteisesti tarkkailtu aktiivisesti. Esimerkiksi kommunistisen puolueen edustaja voi tulla seuraamaan luokka- tai luentopetusta ja opettajien ideologista luotettavuutta auditoidaan erilaisilla kyselyillä. Opiskelijoiden joukossa on aina muutamia, jotka raportoivat opetuksen patrioottisesta tasosta ja puolueen poliittisen näkökulman toteutumisesta akateemista opetusta valvoville kommunistisen puolueen jäsenille.

Vuoden 2018 alussa Kiinan valtioneuvosto julkaisi tarkan oheistuksen tieteellisen tiedon ja avoimen tiedon käytöstä, säilytyksestä ja julkaisusta. Aiemmin selvitetyn mukaiset sensuroitavat sisällöt ja aiheet tulevat ohjeistuksessa tarkasti esille. Tiedejulkaisujen sensurointi on määrällisestikin koko maailman tiedeyhteisölle merkittävä asia, sillä kesäkuussa 2018 julkaistiin raportti, jonka mukaan kiinalaisten julkaisemien tieteellisten artikkelien määrä ohitti yhdysvaltalaisen tiedejulkaisujen määrän.¹⁹

Julkaisufoorumeiden sensuroinnin lisäksi Kiinan hallinto vaikeuttaa maassa tehtävää konkreettista tutkimustyötä monin tavoin. Monen ei-kiinalaisen Kiina-tutkijan tutkimusympäristö on selvästi rajoittunut erityisesti 2000-luvulle tultaessa. Niistä konkreettisia Kiinan valtion toteuttamia toimenpiteitä ovat olleet viisumin kieltäminen, mikä on tapahtunut myös joillekin alan suomalaisille tutkijoille. Näissä tapauksissa viisumin saamista ei suoranaisesti kielletä, mutta kerrotaan, että viisumin saamisessa on teknisiä ongelmia.

On myös epäilyjä, että jotkut Kiina-tutkijat ovat valtion niin kutsutulla mustalla listalla eikä heille siksi myönnetä viisumia. Säännöllisimmin viisumi oli kielletty tutkijoilta, joiden tutkimus liittyi kommunistiseen puolueeseen, mobilisointiin tai Kiinan valtioon. Vaikka viisumi hyväksytäänkin, Kiina-tutkijalta saatetaan kieltää pääsy arkistoon tai paikan päällä ilmoitetaan, että arkisto pidetään kiinni esimerkiksi teknisen päivityksen

takia. Arkistossa arkistonhoitajien toiminta on hyvin irrationalista, sillä yhtenä päivänä materiaalit voivat olla tutkijan käytössä ja seuraavana päivänä eivät. Vaikka lupapaperit materiaalien käyttöön olisivatkin kunnossa, viimekädessä arkistohoitaja päättää, saako tutkija haluamansa materiaalit käyttöönsä. Arkaluonteisia tai suoranaisesti kiellettyjä tutkimuksen aiheita on satoja, ja näihin aiheisiin liittyen on todella vaikea saada tutkimuslupaa. Kielletyt tutkimus- ja julkaisuaiheet käsittelevät Kiinalle arkaluonteisia aiheita. Näihin lukeutuvat esimerkiksi Taiwanin itsenäisyyskeskustelu, Hong Kongin demokraattiset mielenosoitukset, Tiibetin tilanne, Dalai Laman asema Tiibetin johtajana, vuoden 1989 Tiananmenin aukion demokratialiike tai 1960–70-lukujen kulttuurivallankumouksen todelliset tapahtumat. Näiden lisäksi sensuroituihin aiheisiin kuuluvat Falun Gong -yhteisö, suuren harppauksen aikainen nälänhätä, ihmisoikeudet ja lehdistö- tai julkaisuvapaus.²⁰

Materiaaliongelmien lisäksi Kiinan valtion painostavampiin toimenpiteisiin kuuluu esimerkiksi ulkomaisen tutkijan puheen keskeytys tai puheen häirintä kansainvälisessä Kiinassa pidetyssä konferenssissa. Tai joissakin tapauksissa tutkija on Kiinassa ollessaan ”kutsuttu teelle” eli tapamaan poliisia tai turvallisuushenkilöstöä, jolloin äärimmäisissä tapauksissa tutkijaa on kuulusteltu ja uhkailtu fyysisesti. Yleisemmin suoranaiset sortavat toimenpiteet ovat kohdistuneet kiinalaisiin tutkijoihin, yliopiston opettajiin ja opiskelijoihin. Heidän matkustusoikeuttaan on rajoitettu ja tutkimusrahoitus on lopetettu tai sitä ei ole myönnetty ollenkaan. Poliittisesti arkaluonteista tutkimusta tekeviä on irtisanottu työsuhteistaan ja heidän tutkimustuloksensa on poistettu tietokannoista. Fyysisesti väkivaltaiset toimet ovat johtaneet tiedeyhteisön jäsenien vangitsemiseen ja heitä on lähetetty uudelleen koulutusleireille. *Scholars at Risk* -järjestön viimeisimmän raportin mukaan jopa kymmeniä tuhansia uiguuritaustaisia tutkijoita ja opiskelijoita on lähetetty näille leireille – heistä osa ei ole koskaan palannut takaisin koteihinsa.²¹

19 Kiinan valtioneuvosto (2018), Notice of the General Office of the State Council on the Measures for Managing the Printing and Distributing of Scientific Data. Tiedesensuurista tarkemmin Tiina H. Airaksinen, Kiinan sensuuri ulottuu kansainvälisiin julkaisuihin, kirjassa Esa Väliaverronen ja Kai Ekholm (toim.), *Tieteen vapaus ja tutkijan sananvapaus*, Vastapaino (julkaistaan 4/2020).

20 Greitens, Sheena ja Rory Truex (2018), *Repressive Experiences among China Scholar: New Evidence from Survey*, s. 1–34.

21 Greitens ja Truex (2018); *Scholars at Risk* (2019), *Obstacles to Excellence: Academic Freedom & China's Quest for World-Class Universities* -raportti.

Viimeaikaisen tutkimuksen mukaan lähes kolme neljäsosaa kyselyyn osallistuneista ulkomaisista Kiinan tutkijoista uskoo tutkijoiden sensuroivan itse itseään. Nuoremmille alan tutkijoille itsesensuuri tulee näkyviin jo tutkimusaiheen valinnassa ja arkaluontoisia tutkimusaiheita halutaan välttää. Varttuneimmilla tutkijoilla itsesensuuri ilmenee turvallisempien tutkimusnäkökulmien ja -materiaalien valinnassa. Toiset tutkijat taas sensuroivat aiheitaan julkaisuvaiheessa käyttämällä termistöä tai esittelemällä vain tutkimustuloksia, jotka tiedetään vaarattomiksi. Tutkimustulosten julkaisussa on ilmennyt tapauksia, joissa Kiina-tutkijat ovat kieltäytyneet toimimasta aiheeltaan arkaluonteisen artikkelin tieteellisenä arvioijana. Perusteluissa on ilmaistu pelko viisumikiellosta tai mahdollisista vaikeuksista osallistua myöhemmin kiinalaisen tutkimusryhmän toimintaan.²²

Kiinalaisten ja kansainvälisten tutkijoiden keskusteluissa esiin nousee kasvava huolestuneisuus Kiinan valtion laajenevasta sensuuripolitiikasta. On selvää, että tutkijoiden työskentely ei tule helpottumaan, niin pitkään, kun Kiinan kommunistinen puolue näkee tieteellisen vapauden uhkaavan sen legitimeettä tai kun tieteen tekemisen nähdään kyseenalaistavan kansalaisten luottamuksen maan johtoa kohtaan. Kiinalaisten tutkijoiden tiedonhakua rajoittava internet-sensuuri vaikeuttaa viimeisimmän tutkimustiedon hankkimista ja hankaloittaa tutkimusyhteistyön ja -verkostojen luomista. Tutkimukselle tärkeää kansainvälistä yhteistyötä on rajoittanut myös viisumi- ja tutkimusaiherajoitteet.

Autoritaarisen hallinnon rakentama tutkimuspolitiikka painottuu valikoitujen alojen tutkimukseen ja pelkistää tutkimuskenttää palvelemaan ensisijaisesti valtion poliittisia tavoitteita. Estäessään omilta tutkijoiltaan vapaan tutkimuksenteon, Kiinan hallinto rajoittaa asiantuntijoiden mahdollisuuksia tehdä tieteellistä tutkimusta. On tilanteita, joissa se varmasti tarvitsee ja haluaa tutkijoiden neuvonantoa, arviointeja ja ennusteita, jotka perustuvat viimeisimpiin tutkimustuloksiin. Sensuuripolitiikasta onkin ollut merkittävässä määrin haittaa erityisesti kiinalaisille tutkijoille, joten onko tapah-

tumassa niin, että rajoittamalla tiedettä ja sen kehitystä Kiina itse menettäkin sensuurissaan eniten.

Valtion lähihistoriasta ei löydy esimerkkejä, jolloin tieteen vapauden rajoittaminen olisi tuonut Kiinan kehitykselle mitään positiivista. On mielenkiintoista seurata, millä tavoin Kiinasta alkaneen ja maailmanlaajuisesti epidemiaksi levinneen koronaviruksen tutkimustuloksia on sensuroitu. On todennäköistä, että valtio on pyrkinyt kontrolloimaan koronavirukseen liittyvän tutkimuksen julkaisemista.

Lähteet

- Airaksinen, Tiina H. (julkaistaan 4/2020), Kiinan sensuuri ulottuu kansainvälisiin julkaisuihin, kirjassa Esa Väliaverron ja Kai Ekholm (toim.), *Tieteen vapaus ja tutkijan sananvapaus*, Tampere: Vastapaino.
- Brook, Timothy (2005), *The Chinese State in Ming Society*, Lontoo: Routledge.
- Chai, Trong R. (1981), The Chinese Academy of Sciences in the Cultural Revolution: A Test of the "Red and Expert" Concept. *The Journal of Politics* 43, no. 4, 1215–1229.
- Chinacchange.org (2015), On the 26th Anniversary of Tian'anmen Massacre – an Open Letter to Fellow Students in Mainland China. <https://chinacchange.org/2015/05/27/on-the-26th-anniversary-of-tiananmen-massacre-an-open-letter-to-fellow-students-in-mainland-china/>
- China Digital Times (2018), <https://chinadigitaltimes.net/2018/02/sensitive-words-emperor-xi-jinping-ascend-throne/>
- Congressional-Executive Commission on China, <https://www.cecc.gov/prior-restraints#PoliticalPriorRestrains>
- Freedom on the Net 2018, <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2018/china>
- Global Times (2015), Hostile forces target younger generation. <http://www.globaltimes.cn/content/923528.shtml#.VWReWON-ZOdk.twitter>
- Greitens, Sheena Chestnut ja Truex, Rory (2018), *Repressive Experiences among China Scholars: New Evidence from Survey Data*, 1–34. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3243059>
- He, Rowena Xiaoqing (2017), *The 1989 Tiananmen Movement and Its Aftermath*, 1–33. <http://asianhistory.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190277727.001.0001/acrefore-9780190277727-e-157>
- Kania Elsa, Sam Sacks, Paul Triolo ja Graham Webster (2017), *China's Strategic Thinking on Building Power in Cyberspace, A Top Party Journal's Timely Explanation Translated*, 25.9.2017. <https://www.newamerica.org/cybersecurity-initiative/blog/chinas-strategic-thinking-building-power-cyberspace/>
- Kiinan perustuslaki (1982), <http://en.people.cn/constitution/constitution.html>
- Kiinan valtioneuvosto (2018), *Notice of the General Office of the State Council on the Measures for Managing the Printing and Distributing of Scientific Data*. <https://www.enago.com/academy/china-open-science-open-data-manadate-released/>
- Kou Yubo, Semaan Bryan, Nardi Bonnie (2017), A Confucian Look at Internet Censorship in China, kirjassa Bernhaupt R., Dalvi G., Joshi A., K. Balkrishan D., O'Neill J., Winckler M. (toim.), *Human-Computer Interaction – INTERACT 2017. Lecture Notes in Computer Science*, vol. 10513.
- Laskai, Lorand (2017), Nailing Jello to a Wall, kirjassa Golley Jane, Linda Jaivin ja Luigi Tomba (toim.), *Control*. Canberra: Anu Press, 194–209.
- Liang, Bin ja Lu, Hong (2010), Internet Development, Censorship and Cyber Crimes in China, *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 26(1), 103–120.

²² Greitens ja Truex (2018).

- Pen America (2018), *Forbidden Feeds: Government Controls on Social Media in China*. https://pen.org/wp-content/uploads/2018/06/PEN-America_Forbidden-Feeds-report-6.6.18.pdf
- Schmitt, Aarne (2017), *Suuren palomuurin tuolla puolen: Kiinan kyberulottuvuuden informaation turvallistaminen, pro gradu -tutkielma*, Tampereen yliopisto. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/101921/GRADU-1504169352.pdf?sequence=1>
- Scholars at Risk (2019), *Obstacles to Excellence: Academic Freedom & China's Quest for World-Class Universities*. https://www.scholarsatrisk.org/wp-content/uploads/2019/09/Scholars-at-Risk-Obstacles-to-Excellence_EN.pdf
- Shih, Jocelyn (2016), *Internet Censorship: The Double-Edged Sword of the Chinese Communist Party*. <http://www.sirjournal.org/research/2016/3/14/internet-censorship>
- Song, Lijun (2009), The Effect of the Cultural Revolution on Educational Homogamy in Urban China, *Social Forces*, 88 (1), 257–270.
- Travel China Cheaper (2020), <https://www.travelchinacheaper.com/index-blocked-websites-in-china>

Kirjoittaja toimii Aasian tutkimuksen yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa.

SUOMEN MERIYMPÄRISTÖN TILA

Merentutkimusalue Aranda tutki Suomen merialueiden tilaa seurantamatkalla 21.1.–7.2.2020. Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) selvitysten tulokset perustuvat laivan seurantamatkaan ja Ruotsin meteorologisen ja hydrologisen instituutin (SMHI) tammi–helmikuussa 2020 keräämiin tietoihin sekä aiempina vuosina kerättyyn aineistoon. SYKE on julkaissut lisäksi selvityksen Suomen merialueiden roskaantumisen lähteistä.

Itäisimpiä havaintoasemia lukuun ottamatta Suomenlahden vesimassa oli tammikuun lopulla Hangon tasalle asti sekoittunut paikoin jopa 100 metrin syvyyteen asti. Sekoittuminen oli keskimääräiseen ajankohdan tilanteeseen verrattuna harvinaisen voimakasta. Suomenlahden happitilanne oli viime vuosikymmenien tilanteeseen verrattuna poikkeuksellisen hyvä. Myrkyllistä rikkivetyä ei todettu Suomenlahdella lainkaan. Veden syvimpien kerrosten runsas fosforivaranto oli puolestaan sekoittunut koko vesikerrokseen. Suomenlahden pintaveden fosforipitoisuudet olivat suuria verrattuna vuosien 1990–2019 keskiarvoon.

Myös Itämeren pääaltaan parantunut happitilanne ja kohonnut suolapitoisuus viittaavat siihen, että Itämerelle olisi tullut Tanskan salmien kautta suolaisempaa ja hapekkaampaa vettä loppuvuodesta 2019. Saaristomerellä lähes koko vesimassa oli pinnasta pohjaan asti sekoittunutta. Happitilanne Saaristomerellä oli hyvä, kuten talvella yleensäkin. Selkämerellä vuosia jatkunut fosforipitoisuuden

nousu lisää leväkukintojen esiintymistodennäköisyyttä tulevana kesänä, vaikka ylijäämäfosforin pitoisuudet ovatkin viimevuotista alhaisempia.

Kuva Suomen meriympäristön roskaantumista on tarkentunut SYKEN selvityksessä. Asutuksen lähellä sijaitsevilla rannoilla paljaalla silmällä nähtävistä roskista 90 % on erilaisia muovi- ja vaahtomuovituotteita ja yleisin muovirooska on tupakantumppi. Mikromuovien lähteistä merkittävin on tieliikenne (ajoneuvojen renkaiden kuluminen).

TEKOÄLYTUTKIMUKSEN VERKOSTOT

Euroopan komissio on päättänyt uudesta 50 miljoonan euron investoinnista Euroopan tekoälytutkimuksen verkostojen kehitykseen. Ensimmäisellä hakukierroksella komissio myönsi ELLIS-verkoston ELISE-hakemukselle 12 miljoonaa euroa. Verkoston päätehtävä on varmistaa, että eurooppalainen tekoälytutkimus pystyy kilpailemaan Kiinan ja Yhdysvaltojen kanssa myös tulevaisuudessa. Globaalin tekoälymarkkinan arvioidaan kasvavan yli 200 miljardiin vuoteen 2026 mennessä.

ELISE-hanke keskittyy tekoälyn perustutkimukseen, ja sitä varten kootaan yhteen Euroopan parhaat koneoppimisen ja siihen liittyvien alojen osaajat. Suomen tekoälykeskus FCAI on yksi verkoston keskeisistä toimijoista, ja FCAI:n johtaja, Aalto-yliopiston professori **Samuel Kaski** oli vetovastuussa hakemuksesta. ”Keskeinen roolimme ELISEssä osoittaa, että Suomen tekoälytutkimus on huipputasoa. Suomelle on erittäin tärkeää pystyä houkuttelemaan uusia kykyjä tällä kilpailulla alalla, ja sitä verkostolla myös edistetään”, Kaski sanoo.

Eurooppalaisen tekoälytutkimuksen on elintärkeää pysyä kilpailukykyisenä ja ELLIS haluaa houkutella alan parhaita tutkijoita. ELLIS valitsi joulukuussa 2019 ensimmäiset huippuyksikönsä, jotka perustetaan eri puolille Eurooppaa. Yksi näistä yksiköistä tulee Helsinkiin. Sitä vetää FCAI, joka on yksi Suomen kuudesta tutkimuksen lipulaivasta.